

Posudek na diplomovou práci předloženou k obhajobě na Katedře psychologie FF UK v září 2019

Téma diplomové práce: **Kompenzační mechanismy jedinců s mírnější formou poruch autistického spektra v souvislosti s genderovými charakteristikami**

Diplomand: Bc. Martin Semrád

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Šporclová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Eva Šírová, Ph.D.

Diplomand předkládá k posouzení diplomovou práci v rozsahu 85 stran včetně seznamu literatury a přílohy. Ačkoliv se jedná co do počtu stran o méně rozsáhlou práci, domnívám se, že v diplomové práci je zachyceno vše podstatné vztahující se k tématu DP.

Diplomová práce se zabývá problematikou, o které se v souvislosti s autismem píše a hovoří méně než o jiných oblastech z okruhu PAS. Autor v práci pojednává o kompenzačních mechanismech, které lidé s touto diagnózou využívají pro maskování (kamoufláž) svých jádrových, sociálně-emočních-komunikačních obtíží. Student se zaměřil na odlišnosti v symptomatologii PAS u chlapců a dívek, resp. u mužů a žen. Poruchy autistického spektra jsou častěji diagnostikovány u chlapců, v odborných kruzích se vedou debaty o důvodech vyššího výskytu PAS u chlapců. V této souvislosti se stále častěji objevuje hypotéza o subtypu PAS, který je charakteristický právě u dívek – tzv. „dívčí kamoufláž“.

Téma diplomové práce proto považuji za velmi důležité a oceňuji, jakým způsobem autor diplomovou práci pojal. Teoretická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol – „*Současné pojetí poruch autistického spektra*“ a „*Kompenzační mechanismy*“. Jak vyplývá z názvu první kapitoly, jsou zde uvedeny výsledky recentních výzkumných studií, které se vztahují k tématu DP. Velmi zdařile je vypracována podkapitola věnována odlišným projevům autismu u mužů a žen, popisem teorií, které se snaží vysvětlit rozdílnou prevalenci PAS u mužů a žen i jednotlivým kompenzačním strategiím u žen – což jsou oblasti, které jsou pro téma diplomové práce nosné. Autor v první kapitole neopomíná také oblast sebepojetí a identity u lidí s PAS. Ačkoliv zde z dostupné literatury vybírá podstatné informace, domnívám se, že osobnostní vývoj, možné narušení identity a obtíže se sebepojetím u lidí s PAS jsou natolik zásadní otázky, že by si zasloužily více prostoru a podrobnější rozpracování v samostatné kapitole.

Druhá kapitola je věnována kompenzačním mechanismům. Považuji za zdařilé, že autor neopomněl nejprve definovat kompenzační mechanismy z širšího kontextu (např. neuropsychologie, psychologie osobnosti, genetika), později se podrobněji věnuje kompenzačním mechanismům u neurovývojových poruch a následně v užším pojetí zpracovává kompenzační mechanismy u poruch autistického spektra.

Jednotlivé kapitoly teoretické části na sebe logicky navazují, práce je čtivá a čtenář po přečtení práce získává ucelený souhrn podstatných informací. Autor prokázal schopnost pracovat se zahraničními texty, v rámci rešerše odborných zdrojů uvádí výsledky aktuálních studií vztahující se k danému tématu. Oceňuji množství i aktuálnost použitých literárních zdrojů, ze kterých autor při psaní diplomové práce čerpal a vycházel.

Ve výzkumné části se autor zaměřil na zhodnocení kompenzačních strategií jednak u osob s PAS ve srovnání s kontrolní skupinou neurotypických respondentů, ale také na míru kompenzačních mechanismů u mužů a žen s PAS. V této souvislosti autor definoval pět výzkumných otázek a pět výzkumných hypotéz. Výzkum je veden jako kvantitativní, pro zodpovězení výzkumných otázek a

hypotéz byl využit autorův překlad dotazníku CAT-Q (*Camouflaging Autistic Traits Questionnaire*). Struktura výzkumného projektu odpovídá požadavkům na tento typ práce. Nejprve autor uvádí výsledky výzkumných studií, ze kterých při definování svého výzkumného záměru vycházel. Výsledky a odpovědi na výzkumné otázky a hypotézy jsou podrobně popsány a přehledně zpracovány také graficky. Domnívám se, že by práci prospělo, kdyby v přehledu uvedených výzkumných otázek a hypotéz byly definovány také nulové hypotézy, se kterými v textu autor dále pracuje.

Při analýze výsledků autor porovnává svá zjištění s výsledky jiných výzkumných studií. V podrobné diskusi jsou popsány faktory, které mohly ovlivnit výsledky výzkumu, autor se zamýšlí nad možnostmi dalšího výzkumu vztahující se k tématu této DP. Student pro svou práci využil vlastní překlad dotazníku CAT-Q. Ačkoliv v diskusi toto uvedeno není, osobně považuji za vhodné pro další využití v psychodiagnostické či poradenské praxi překlad tohoto dotazníku upravit a standardizovat pro české prostředí. Přílohou diplomové práce je česká verze použitého dotazníku, ocenila bych, kdyby součástí práce byl také anglický originál.

Provedeným výzkumem byl zjištěn vyšší výskyt kompenzačních strategií u lidí s PAS, také vyšší míra kamufláže u žen s PAS (oproti mužským probandům s touto diagnózou), nalezena byla také pozitivní korelace mezi vyšší mírou kamufláže a vyšším věkem při stanovením diagnózy. Za velký přínos považuji přesah a aplikaci výsledků tohoto výzkumu do klinické (diagnostické) i poradenské psychologické praxe. Stále se lze ještě setkat s názorem, že lidé s autismem nemají zájem o sociální interakci, ovšem – jak víme z praxe a také jak dokazují výsledky tohoto výzkumu – lidé s autismem (zejména s mírnější formou PAS) využívají různé mechanismy pro maskování a kompenzaci svých obtíží, což může zásadním způsobem ovlivnit vývoj jejich osobnosti i případný výskyt přidružených psychických problémů. Z tohoto důvodu považuji za vhodné závěry této diplomové práce podrobněji zpracovat a publikovat.

Dotazy pro obhajobu:

- na str. 26 autor popisuje různé teorie vysvětlující vyšší výskyt PAS u mužů. Mj. zde uvádí: *„Intelektové schopnosti mohou u žen působit jako ochranný faktor proti rozvoji PAS.“* Jak lze tomuto intelektovému „ochrannému faktoru“ proti rozvoji PAS u žen rozumět? Mohl by autor blíže specifikovat možný mechanismus fungování tohoto protektivního faktoru?
- proč byla do dotazníku přidána otázka: *„Máte pocit, že se vaše chování, vnímání nebo uvažování významně liší od většiny lidí, se kterými se setkáváte?“* (str. 43). Zároveň bych ráda upozornila na úskalí používání lexikálních kvantifikátorů v sebeposuzovacích dotaznících.
- přestože při porovnání míry kamufláže u lidí s PAS a kontrolní skupiny (H1) byla u osob s autismem zjištěna celkově vyšší míra kamufláže, v subškále „Maskování“ nejsou rozdíly statisticky významné, medián je v obou skupinách totožný. Jak si tento výsledek autor vysvětluje? A jak lze naopak vysvětlit vyšší HS v téže škále („Maskování“) u mužů z kontrolní (neurotypické) skupiny než u mužů s PAS (H4)? Může to něco vypovídat o vlastnostech použitého dotazníku, zejména o této subškále?

Obě části diplomové práce splňují kritéria kladená na tento typ práce. Velmi oceňuji autorovu práci s překladem dotazníku (včetně souhlasu autorky tohoto dotazníku), který lze využívat v rámci poradenské i klinické práce s lidmi s PAS. Předloženou diplomovou práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **výborně**.

Mgr. Veronika Šporclová, Ph.D.